

Název první objemnější beletristické knihy Marie Gebauerové jest klamivý: vypisují se v ní nejen osudy rodu Jurije Klemenčiče, nýbrž souběžně s nimi i děje rodu Marie Pie Sajovicové, stejně závažné.

Klemenčič jest bohatý sedlák v zapadlé horské dědině slovinské kdesi na rozhraní Kraňska a Korutan a Sajovicová zámožnější ještě selka téže vesnice. Jurij Klemenčič, tvrdý vdovec v sebe uzavřený, skoupý slovem, jest otcem několika dětí manželských a jednoho syna nemanželského; má dceru provdanou do vzdáleného kraje, má syna, faráře Petra, má sedláka Matouše, který podědí po něm statek, má Luku, kterého určil jako kdysi Petra také na kněžství, ale který, byv poučen Petrem, vymkl se tomuto povolání, k němuž necítil se vyvoleným, a studuje nyní s vášnivým zájmem ve Vídni medicinu.

„Román“ Marie Gebauerové vypisuje nejprve smyslné nevolnictví Lukovo, jež jej pokořuje a které se snaží setřásti se sebe: jeho milování s vídeňskou číšnicí Fandou, vystřídané prázdninovým dobrodružstvím erotickým se záletnou dívkou rodné vesnice Francí Jarinovou; pak náhle zažehlou vášeň bratra jeho Matouše k téže Franci, vášeň tak vytrvalou, že vybojuje si sňatek s ní, takže z chudé dívky nekalých mravů, dcery baráčníkovy, stává se přes noc důstojná zámožná selka; posléze lásku faráře Petra k dívce Jirci Potočnickové, lásku ovšem neblahou, všemi pronásledovanou, které brání ze všech sil otec Petrův i rodiče Jirciny a již dívka obětuje svůj život, umírajíc při porodu děvčátka Petrova v porodnici lublaňské.

317 Takové jsou tedy osudy rodu Jurije Klemenčiče. Osudy, jak vidět, všední, a přece psychologicky více než pochybné: básnický tvořivě nezdůvodněné, náhodné a jalové.

Neznám sedláků slovinských, ale znám sedláka českého a z nejlepších děl básnických i sedláky jiných národů; a vidím, že všem jsou společné jisté *bylostné znaky třídní*: bez nich sedlák by nebyl sedlákem. Takovým znakem jest kastovní uzavřenost a výlučnost, duch mravně konservativní a přísný, houževnaté vůle, po množení půdy posedlý.

A zde najednou předvádí ti autorka typického sedláka, který velmi lehce dává svolení ke sňatku svého syna dědice s dívkou zcela chudou a nadto špatné pověsti, s dívkou, od níž na počátku románu varuje svého syna Luku (str. 15)! Což je to možné? Což je taková typická mentalita selská? Snad stal se kdesi kdysi jako výjimka takový případ, ale pak měl také své jedinečné závažné příčiny, jakých naprosto nemá v podání Marie Gebauerové.

Nebo jiná psychologická absurdnost. Francica jest lehká dívka vesnická, střídající milence za milencem; první ji měl, a tedy svedl Matouš (str. 68); po něm následovali jiní a jiní, naposledy jeho bratr Luka. A nyní, když Luka pošle jej za ní, zažehne se naráz znova vášeň Matoušova k ní, vášeň, která nepovolí, pokud se nestane jeho ženou.

Každý, kdo zná mužskou erotickou psychu, ví, jak je to nepravdivé. Muži nevracejí se nikdy k dívce, kterou svedli, nevracejí se k ní zejména po jiných, aby se dali ji odvésti k oltáři; nepojmou-li ji *záhy* po jejím pádu v manželství, pravidlem z vnějškových důvodů, neučiní toho nikdy. Jsou ze střízlivého dobytelského rodu, kterému jest daleka každá citová slabost; a zejména jsou-li to sedláci, kteří dbají všude na vnějškovou čest a opovrhují dívkou, která si ji *nechala* jimi urvati. Ne jednoho, ale tučet nejlepších básníků, povídkářů a romanopisců vesnických a selských mohu uvést na potvrzenou svých slov. Ano, tyto mravně společenské názory a soudy jsou přímo axiomata, na nichž budují svá selská dramata.

„Román“ Marie Gebauerové svým celým rázem jest nebo lépe *chce* býti *realistický*, to jest vypsati typický hmotný byt a mravní ustrojení selské. Nuže, typická pravdivost, to jest *zákonná pravdivost*, je zde sama podmínka stylovosti, bez ní jest román neumělecký, nestylový. Proto musí klásti *zde* kritika na tyto otázky největší důraz.

Co zbývá tedy z osudů a charakterů dětí Klemenčičových?

Básnický výrazného a významného skoro nic.

Luka osvobodil se ze smyslného otroctví, aby zamiloval se do konvenčního fantomu nešťastné stárnoucí zámecké slečny Reginy, která resignovala již na štěstí životní po prvním zklamání milostném. To jest všecek jeho život erotický, jak nám jej podává Marie Gebauerová. Měl plány vědecké, chtěl býti slavným okulistou, ale posléze spokojuje se působením v rodné dědině. Proč? Jaké obraty a převraty v jeho intelektuálním a duševním světě to podmínily? Nedovíš se slova o tom z díla Marie Gebauerové. Z výbojného smyslného mladíka, jakým jest Luka na počátku knihy, stává se naráz v druhé části díla usedlý meditativní patron a platonický přítel slečny Reginy. Což jest možno lámati takto ve dvě lidi jako dračky a louče nebo potrhávati jimi jako vykloubenými panáky na provázku?

Petr zamiluje se do své Jirci zase *zcela netypicky*, to jest jako kterýkoli jinoch, třeba jako gymnasista, ale ne jako *kněz*, jímž jest. Chce svou Jircu stůj co stůj a nepovolí, pokud s ním nežije na zapadlé faře, kam jej z trestu přeložili, a nezemře při porodu dítěte. Což nevstoupilo na mysl autorce, že v přísném, opravdovém, zbožném, věřícím knězi — a takovým jest pojat Petr, o jeho náboženské nevěře nebo dogmatickém uvolnění není alespoň v románě ani slova — musí se takový děj odehrát zcela jinak než v nějakém učitelském mládenci; že musí zpřevraceti naruby i jeho *intelekt* i jeho *karakter*; že jej musí celého roztavit a přelit ve zcela nový duševní útvar?

Je-li kus duševního vývoje v díle Marie Gebauerové, jest to jen prosté obměkčení se starého Klemenčiče nad Petrem. Ale i ten jest mátožný a ovšem také konvenční: teprve když zemřela mi-

lenka Petrova, láme se tvrdý vzdor jeho otce, formalistického katolika bez citění křesťanského a lidského.

Vedle rodu Klemenčičova, který rozkvétá a rozrůstá se jen haluzí Matoušovou, stojí rod bohaté, bystré, jemné a podnikavé selky Sajovicové, který jest stihán přírodní pohromou: vymírá předčasně ve svých mužských představitelích. Předčasně zemřel muž Marie Pie, předčasně její syn a posléze zemře i nedospělý vnuk; majetek jejího rodu přejde do rukou nového muže její snachy, s níž marně o statek bojovala.

A zase: tvořivě básnický nic. Úplné manko. Na rodě Sajovicové *nelpí* nijaká vina nebo kletba: to jest, předčasné umírání není zde dramaticko-básnickým ukazatelem hlubšího dějství mravního, nýbrž jest pouhopouhý nahodilý a nevysvětlitelný přírodní jev nejiného rázu než třebaš mor, který hubí brav nebo skot určitého kraje. „Příroda“ to tak káže; „život“ tomu tak chce; nutno se podříditi. To jest celé chudoduché a básnický zcela pusté a mrtvé vysvětlení.

Marie Gebauerová nazvala své dílo „románem“. Zcela neprávem. Román musí míti dramaticko-ideovou komposici, ale jí není naprosto v knize Marie Gebauerové. Ani v osudu rodu Klemenčičova ani v osudu rodu Marie Pie Sajovicové není nic zákonně symbolického a pravdivého hlubší básnickou pravdou; a mezi obojím rodem není nijakého spojení, ani ne vnějškově dějového. Kniha Marie Gebauerové jest pouhá kronika horské vesnice slovinské, ale kronika velmi povrchní a zběžná, která nesestupuje k životné osnově vesnické kolektivity a nevynáší na světlo jejího typického ustrojení.

Je to průměrná beletrie, obstojně vypravovaná, ale umělecky zcela konvenční a prostřední; charaktery lidské jsou nazírány povrchně, bez smyslu pro tajemství jejich logiky, bez ponoru v jejich víry a prohlubně; a často, jak jsem ukázal, bez nutkavosti vnitřní pravdy básnické.

Rod Jurija Klemenčiče jest zřejmě dílo diletantčino, neposvěcené uměním a poesii v přísném, vážném smyslu těchto výsostných pojmů. Že bylo přivítáno dnešní českou kritikou jako

dílo závažné a opravdové, jest smutným vysvědčením pro ni: dovoluje zase jednou změřiti její ryze náladovou nevěcnost.

Jsme dnes tam, že jaké také vnějškové okreslení lhostejného modelu platí za zákonnou pravdu stylovou, rozšafná bodrost za uměleckou moudrost, nedostatek veškeré umělecké odvahy a síly, vši žhavé výbojnosti tvůrčí za klad. Vyskytne-li se u nás jednou za desetiletí dílo opravdového básnického úsilí, opravdového tvořivého varu, smělé, žhavé a vonné, vrhá se na ně tato kritika s tolikerou sofistikou a takovým farizejským zvrhlictvím a lstivým překrucováním, že jim není rovných nikde jinde na světě, kdežto před takovouto průměrnou knížkou nízkého letu, jalovou a planou, která nic básnicky nechce, dovede se velmi zdvořile pokloniti.

Proto rozebral jsem zde obšírněji tento román a napsal jsem tento projev proti literárnímu penězokazectví.

Otázka spisovatelská

I

Náš vzácný přítel, osvícený francouzský dějepisec Denis, uvádí, nemýlím-li se, ve svém díle Čechy po bitvě na Bílé hoře v kapitole, v níž obírá se literárním obrozením českým, jako moment svrchovaně významný chvíli, kdy Matice česká počala — platiti pravidelné honoráře literární.

Vzpomněl jsem si na to, když jsem podpisoval před čtrnácti dny apel nového Syndikátu spisovatelského, který zahajuje boj o lidsky důstojnou úroveň hmotného bytí českého spisovatele.

Pokud vím, nebylo před Denisem českého literárního historika, který by si byl povšiml tohoto momentu zdánlivě hmotného a vyvodil z něho důsledky. Musil přijíti Francouz se svým typickým smyslem pro reálnou skutečnost, již uvykl si dávatí do služeb ideálních! Jak jest to bezděky příznačné pro způsob našeho myšlení a hodnocení životního, pro náš hluboce vkořeněný *lžiidealism*! Ano, *lžiidealism*, neboť jím jest mně každý odtahitý požadavek, jehož plnění neusnadňuje se spravedlivým poznáním konkrétní skutečnosti.

Jak jasně vycítil tu Francouz dosah tohoto zařízení; jak pochopil, že tu není nic vedlejšího a vnějškového, nýbrž že se to dotýká samých kořenů literárního života a literární tvorby. Literatura, která visela posud ve vzduchu, stává se věcí životnou a vkořeňuje se pevně v život. Posud hračkou prázdných chvil diletantových stává se zaměstnáním a povoláním odborným, a tím přejímá na sebe závazky opravdového díla v celém dosahu tohoto přísného pojmu. Spisovatel jest uznán vážným *dělníkem*